

Fazekas Éva Dóra

PhD hallgató

Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Tort Law in Germany – Recenzió

Debreceni Jogi Műhely, 2014. évi (XI. évfolyam) 3-4. szám (2014. december 30.)

A Tort Law in Germany[1] (Kártérítési jog Németországban) című angol nyelvű jogi szakkönyv 2011-ben került kiadásra a holland Kluwer Law International BV által. Szerzői Gerald Spindler és Oliver Rieckers. A könyv 155 oldalon keresztül részletes betekintést nyújt a német kártérítési jogszabályokba. Jelen könyv jelentőségét az adja, hogy az utóbbi időkben ez az egyetlen olyan angol nyelvű szakirodalom, mely a német kártérítési jog főbb szabályait összefoglalja.

A két szerző jól ötvözi az elméleti szabályokat és azok gyakorlati megvalósulását. Ennek oka, hogy míg egyikük, Prof.Dr. Gerald Spindler a Göttingeni Egyetem Civiljogi tanszékének vezetője, addig dr. Oliver Rieckers ügyvéd. Prof. Dr. Gerald Spindler jogász és közgazdász, a Bielefeldi, Drezdai és a Göttingeni Egyetem tanára, szakterületei kiterjednek a polgári jogra, kereskedelmi és gazdasági jogra, valamint a multimédia és telekommunikációs jogra. Dr. Oliver Rieckers a Hengeler Mueller düsseldorfi irodájának partnere, a Göttingeni és Chicagói Egyetemen végezte tanulmányait.

A könyv hat nagyobb lélegzetű fejezetre tagozódik, név szerint Általános bevezetés - melyet egy kimerítő bibliográfia követ a fejezetekben lefedett témák szerinti felsorolásban -, I. Felelősség egy személy saját cselekedeteiért, II. Mások cselekedeteiért való felelősség, III. Objektív és speciális felelősségi szabályok, IV. Védelem és kivételek, V. Okozatosság, VI. Jóváteétel.

Az Általános bevezetés röviden bemutatja Németország földrajzát, történelmét, politikai berendezkedését és gazdasági és szociális értékeit. Ezután tér rá a német jogrendszer bemutatására, mely alfejezetben kitér a kártérítési szabályok törvényhelyi idézésre is, majd összehasonlítja a kártérítési jogot a büntetőjoggal valamint a szerződési jogi szabályokkal, kitér a kártérítést megalapozó igényekre, illetve a jogilag védett tárgyakra is.

Míg Németország földrajzi elhelyezkedésének, és lakosságának bemutatásánál a könyv leginkább statisztikai adatokra szorítkozik - pl. területének nagysága 372.112 km², lakossága 81,8 millió[2] - addig a történelmi áttekintést sokkal alaposabban részletezi – kezdve egészen I. Ottó 962. évi megkoronázásától[3], a szövetségi államokon és világháborúkon keresztül Németország újraegyesítéséig. A politikai berendezkedés alfejezet az 1949-ben megalkotott, és az újraegyesítés után módosított Alaptörvény főbb rendelkezéseit ismerteti röviden, kezdve az állam berendezkedésétől – szövetségi tartományok alkotmányos demokráciája – az alapjogokon, parlamentáris szabályokon és a kormányon, hatalmi ágak szétválasztásán keresztül egészen az önkormányzatokig. A gazdasági és szociális értékek alcím bemutatja a gazdasági és ipari berendezkedést, majd rátér a szociális háló nyújtotta előnyökre munkanélküliség, fogyatékoság, baleset, betegség, öregség és egyéb esetekben.

Ezt követi a német jogrendszer rövid felvázolása az alkotmányos alapokra tekintettel. Ez a rész lefedi a jogalkotás folyamatát, a jogforrási hierarchia bemutatását, a bírói testület jogalkalmazó tevékenységét, a magánjog és közjog összehasonlítását, majd rátér a kártérítési jogszabályokra.

A kártérítési jogszabályokat a BGB (Bürgerliches Gesetzbuch), azaz Polgári Törvénykönyv 823-853§ rögzítik. A törvényhelyi idézést a könyv azonban a 249-254§ kezdi, mely paragrafusok a kártérítési-jóvátételi formákkal foglalkoznak; nevezetesen a pénzbeli kártérítés, az elmaradt haszon megtérítésének szabályai és a nem vagyoni kártérítési szabályok. Ezt követi a 823-853§ törvényhelyi idézése. A jogszabályok bemutatása után fejti ki a könyv a kártérítési jog két funkcióját; egyrészt hogy a kárt szenvedett személy kompenzációhoz jusson, másrészt a megelőző funkció, hogy a potenciális károkozót visszatartsa a jövőbeni károkozástól. A kötet jelen része – és az összes többi rész is – az elméleti részek előadását minden alkalommal gyakorlati példákkal is alátámasztja, így a lábjegyzetben szereplő bírósági ítéletek szolgálnak alapul az elméletek igazolására. A kártérítési jog német jogrendszer béli helyzetét a kártérítési jog és büntetőjog valamint a kártérítési jog és szerződési jogi szabályok összehasonlításával adja meg. A kártérítési igények megalapozása című fejezetben fejti ki a könyv, hogy eltérően más jogrendszerektől, a német jogban nincs olyan generálklauzula, mely rögzítené, hogy a kárért felelős személy köteles a kárt megtéríteni, ezzel együtt azonban a BGB 823 és 826§ kis generálklauzákként[4] is szokták emlegetni. A fenti két törvényhelyet részletesebben kifejti az ezt követő alfejezetben, mely a jogilag védett tárgyak címet viseli, és a 823 és 826§ paragrafusok által védett érdekeket, úgy mint élet, testi épség, egészség, szabadság, tulajdon, egy személy személyiséghez való joga és a működő kereskedelmi vállalkozás védelmét mutatja be főként bírósági jogesetekre alapozva.

Az Általános bevezetést követő bibliográfiában megtalálhatjuk mindazon források felsorolását, melyet a szerzőpáros a könyv készültkor felhasznált. Nagyon hasznosnak találok a témakörök szerinti felosztást, azonban véleményem szerint jelen bibliográfiai részt elhelyezkedés szempontjából előnyösebb lett volna vagy a könyv elejére vagy annak legvégére tenni.

Az első rész a Felelősség egy személy saját cselekedeteiért címet viseli, ebben a körben tárgyalja a jogellenesség fogalmát, a kiskorúak felelősségét, valamint az egyes speciális felelősségi eseteket, úgy mint; a hivatás gyakorlása során okozott károk, hatósági személyek felelőssége, joggal való visszaélés, hírnév és magánszféra megsértésével okozott károk, a szerződéses jogviszonyba való beavatkozással okozott károk, illetve az egyéb károk.

A német jogban élesen elkülönül a jogellenesség és a vétkesség fogalma. Jogellenesnek tekinthető az a magatartás, mely jogszabályt sért, és nem menthető ki, míg a vétkesség azt jelenti, hogy egy bizonyos személy nem tanúsítja az általában elvárható gondosságot. A könyv ezt követően leírja azt a két doktrínát (Lehre vom Erfolgsunrecht és Lehre von Handlungsunrecht[5]), mely alapján a német jog a jogellenesség fogalmát meghatározza. A vétkesség alcím alatt pedig a szándékos és gondatlan magatartás jelentőségét ecseteli a német kártérítési jogszabályokra tekintettel. A kiskorúak felelősségéről szóló részben megismerkedhetünk a német kártérítési jog azon jellegzetességével, mely szerint a hetedik életévre teszi a kártérítési felelősség megállapíthatóságának alsó határát, illetve hogy 7-18 év között sem vonható felelősségre a kiskorú károkozó, ha hiányzik a cselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátási képessége. Ugyanitt ismerteti azt a szabályozást, mely szerint akkor sem vonható felelősségre a károkozó, ha olyan eszméletlen, vagy szellemileg zavarodott állapotban követi el a károkozó magatartást, mely akadályozza szabad akaratának érvényesítésében. [6] Természetesen ezen szabályok alól is van kivételek, melyet a könyv ezt követően részletesen ismerteti, kitérve a méltányosságból való kártérítés lehetőségére is.[7]

A könyv első részének második fejezete foglalkozik a speciális felelősségi szabályokkal, kezdve a hivatás gyakorlása során okozott kárral. Ez fejezetben a könyv német bíróságok által a jogalkalmazás során kifejlesztett gyakorlat ismertetésére vállalkozott. Kezdi az orvosok

kártérítési felelősségével, mely az utóbbi években egyre nagyobb számban jelenik meg a bíróságokon, majd elemzi a jogászok felelősségére vonatkozó joggyakorlatot, kitér az építésszek felelősségre, majd a bíróság által kijelölt szakértők felelősségének eseteire, végül a könyvvizsgálói kártérítési felelősségre. Mivel a hivatás gyakorlása során okozott károk megtérítésére is az általános kártérítési szabályok vonatkoznak, így a fenti hivatások során okozott károk speciális szabályait minden esetben jogesetek feldolgozásával ismerteti a könyv. Külön alcím foglalkozik a hatóságok kártérítési felelősségével. A hivatali kötelezettségek megsértésének a BGB egy külön paragrafust szentel, a 839§-t, mely a hivatalos személy kártérítési kötelezettségét állapítja meg szándékos, vagy hanyag károkozás esetén. Azonban a könyv szerint ezt az Alaptörvény 34§-val együttesen kell értelmezni, mely kimondja, hogy hivatalos személy károkozása esetén elsődlegesen a hivatalos szerv ellen lehet igényt érvényesíteni. [8]

A speciális felelősségi szabályok között ismerteti még a könyv a joggal való visszaélést a bírósági joggyakorlatra támaszkodva, esetek bemutatásán keresztül vezetve le a témához kapcsolódó gyakorlatot. Ugyanígy jár el a hírnév és magánszféra megsértésével okozott kártérítési felelősség megállapításának szabályainál. Ebben a körben említi még azokat a károkat, melyet harmadik személy okoz azáltal, hogy más felek közti szerződéses jogviszonyba beavatkozik, az ilyen magatartásból adódó károkat ugyanis a BGB 826§ alapján a kárért felelős személy köteles megtéríteni.[9] Az egyéb károk ebben a fejezetben azokat a felelősségi eseteket takarja, melyeket a Legfelsőbb Szövetségi Bíróság joggyakorlata szerint a BGB 862§ (2) bekezdésére hivatkozva lehet érvényesíteni – olyan szándékos károkozó magatartás, mely a közérkölcselel ellentétes.[10]

A második rész a Mások cselekedeteiért való felelősség címet viseli, és három alfejezetre tagozódik: A más nevében eljáró személy felelőssége, A szülők, tanárok és oktatók felelőssége és Az állattartók felelőssége.

A más nevében eljáró személy lehet a munkavállaló, a független kivitelező, illetve a jogi személy szerve. Munkavállaló által okozott kár esetén főszabály szerint a munkáltató felelős mindazon kárért, melyet a munkavállaló másnak jogellenesen okoz. Ezen főszabály alkalmazását – a kártérítésség fennállásához milyen kapcsolat szükséges a munkáltató és munkavállaló között, a munkavállaló magatartásának vizsgálata, stb. - és a főszabály alóli kivételeket – pl.: a megfelelő felügyelet ellátása, szándékos károkozás -, valamint mindezek bírói jogalkalmazását részletesen kifejti a könyv. A független kivitelező felelősségét azért részletezi külön cím alatt a könyv, mert a bírói joggyakorlat alapján nem esik egy megítélés alá munkavállaló által elkövetett kártérítési kötelemmel. Ugyanez a helyzet jogi személy szerve által okozott kár esetén, ebben az esetben ugyanis a BGB 31§-a teljes kártérítési kötelezettséget teremt a jogi személy részéről annak szerve, illetve meghatalmazott képviselője által okozott kár esetén.[11]

A szülők, tanárok, és oktatók felelőssége hasonló a más nevében eljáró személy felelősségéhez, amennyiben a felügyelet alatt álló személy jogellenes károkozásakor a jogi vagy szerződéses alapon felügyeletet ellátó személyt teszi felelőssé a kár megtérítésére. A kimentési eseteket a könyv ebben a részben is felvázolja. Állatok illetve tárgyak által okozott károk fejezetben a könyv ismerteti a BGB különös szabályait: tárgyak által okozott kár lehet egy összedőlő épület, vagy valamely más ember alkotta tárgy által okozott kár. Az állatok által okozott kár esetén a német jog különbséget tesz az úgynevezett luxus állatok, és háziállatok között. A luxus állat tartója ugyanis objektív felelősségi alapon kötelezett, háziállatok esetén viszont a kártérítési kötelezettség nem ilyen szigorú.[12]

A harmadik rész az Objektív és speciális felelősségi szabályok címet viseli, és ezen belül foglalkozik a közúti balesetekkel, a termékfelelősséggel, a szolgáltatási felelősséggel, a környezeti és egyéb felelősséggel. A közúti balesetek felelősségi szabályait nem a BGB,

hanem a közúti közlekedési törvény rögzíti, ennek okaként a közúti balesetekből származó hatalmas költségeket jelöli meg a könyv. A külön törvény objektív felelősséget telepít a gépjármű üzemben tartójára a gépjármű által okozott kár tekintetében. Jelen fejezet ezt követően jogesetek segítségével részletesen ismerteti az üzemben tartói minőséget, mikor tekinthető működésben lévőnek a gépjármű, az objektív felelősség alóli kivételeket, az egyetemleges felelősségi eseteket, a gépjármű vezető felelősségét és a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítást.

A termékfelelősségi szabályokat is külön törvény, a termékfelelősségről szóló törvény rögzíti, mely szintén objektív felelősségi szabályokat telepít a termék gyártójára. Jelen rész ismerteti a termék és a gyártó fogalmát, a kártérítési igény érvényesítéséhez szükséges feltételeket, melyek a termék hibája, a kár, és a közöttük lévő okozati összefüggés.[13] A könyv részletesen ismerteti az úgynevezett „Baromfi dögvész” [14] esetet, és a „Limonádés üveg”[15] esetet, mely két esetnek jelentős utóélete volt, és mindkét esetben a bizonyítási terhet úgy alakította a Legfelsőbb Szövetségi Bíróság, hogy a károsultat hozta kedvezőbb helyzetbe. Majd kitér a könyv azokra a károokra, melyeket az árú hibás designja, hibás útmutatója illetve a termék forgalomba helyezése után a nem megfelelő ellenőrzés okoz. Ezt követően egy nagyon rövid rész szól a hibás szolgáltatás által okozott károkért való felelősségről.

A környezeti felelősséget 1990 óta szabályozza külön törvény, de a kártérítési felelősség megállapításának alapját jelentheti a BGB 823§ is. 1990 előtt csak bizonyos veszélyes tevékenység gyakorlójának volt objektív felelőssége. A környezetben okozott kár esetén leginkább a bizonyítás ütközik nehézségbe, a könyv a „kupola sütő” ügy kapcsán fejti ki részletesen a Legfelsőbb Szövetségi Bíróság ezzel kapcsolatos álláspontját, valamint maga a környezeti felelősségről szóló törvény is kimondja, hogy az okozatosság kapcsán elegendő azt bizonyítani, hogy a károkozó képes volt a kár előidézésére.[16]

Az egyéb objektív felelősségi szabályok között sorolja fel a könyv a BGB-ben rögzített objektív felelősségi alakzatokat – pl. a már említett luxus állat tartója vagy a téves önségély eset – illetve az egyéb törvényekben megjelenő objektív felelősséget (pl. az 1978-as objektív felelősségi törvény).

A negyedik rész a Védelem és kivételek eseteit tárja fel. Az első fejezet az elévüléssel foglalkozik, melyet a BGB 199§ (1) bekezdése általánosságban 3 évben rögzít, élet, egészség illetve szabadság sérelme esetén azonban 30 év az elévülés, tulajdonban esett kár bekövetkeztekor pedig 10 év.[17] Az általános szabály bemutatása mellett ebben a részben megtaláljuk az elévülés megszakadásával és újrakezdődésével kapcsolatos rendelkezéseket, és joggyakorlatot. A következő fejezet a mentesülési okokat ismerteti közelebbről, úgy mint a károsult beleegyezése – nagy jelentőséget mutat a bírói gyakorlatban a károsulti beleegyezés az egészségügyi károkozás tekintetében. A Legfelsőbb Szövetségi Bíróság jogesetek sorában mondta ki, hogy a szakszerűen végrehajtott, sikeres egészségügyi beavatkozás is megalapozhat kártérítési igényt, ha azt a beteg beleegyezése nélkül hajtották végre.[18] Mentésülhet továbbá a károkozó, ha a káreseményt szükséghelyzetben, önvédelemből követte el, vagy önségély esete állt fenn, valamint a könyvben egyéb cím alatt említett esetekben – ide sorolva például a büntetőjog által szabályozott eseteket. A károsult közrehatása is mérsékelheti a károkozó magatartásának következményeit, illetve egy külön cím foglalkozik azzal az esettel, amikor a felek egymás között szerződésben zárják ki a kártérítési felelősséget.

Elérkeztünk az ötödik részhez, mely az Okozatosság címet viseli, és lényegében először ismerteti a két domináns okozatossági elméletet – *conditio sine qua non* és adekvát kauzalitás. Ezt követően rámutat arra, hogy a német jogalkalmazás az adekvát kauzalitás elméletét követi, mely szerint az okozati összefüggés egy jogellenes magatartás és egy káros eredmény

között csak akkor képzelhető el, ha a jogellenes magatartás általánosságban és nem abnormális, teljesen lehetetlen vagy elhanyagolható körülmények között is valószínűleg kiváltotta volna ezt az eredményt, azaz a károsodást. Emellett röviden felvázol még különböző kauzalitási elméleteket például a hipotetikus kauzalitás vagy a pszichikai kauzalitás.

A hatodik rész a jóvátétellel foglalkozik. Az általános szabályok cím alatt rögzíti a könyv, hogy a kár megtérítéséhez fűződő szabályokat a BGB 249-254 és 842-851§-ban találhatjuk meg. Főszabály szerint a károsultat olyan helyzetbe kell hozni, mintha a káresemény meg sem történt volna. A BGB 249§ (1) bekezdése szerint a természetben való kártérítés elődleges a pénzbeli kártérítéshez képest, de ebben a részben találjuk azokat a szabályokat is, melyek szerint a károsult, illetve bizonyos esetben még a károkozó is választhatja a pénzbeli kártérítést. Az ezt követő rész a kár fajtáit és azok definícióját nevesíti, úgy mint egyéni és kollektív kár, direkt és indirekt kár, vagyoni és nem vagyoni kár, tisztán gazdasági kár, valódi és jövőbeli kár és egyéb költségek – értve ez alatt például a kár felmérésekor keletkezett költségek, magánnyomozói költségek, vagy akár a lopott tárgy megtalálójának járó jutalom, de itt írja le a jogi eljárás során felmerülő költségek viselését is.

Egy hosszabb alcímet szentel a könyv a kár felmérésének és megtérítésének. A kárfelmérés történhet ezek szerint objektív vagy szubjektív, konkrét vagy absztrakt alapon. A kár megtérítése történhet egy összegben vagy járadékos illetve egyéb módon – ide értve a természetben való kártérítést. Az egyösszegű kártérítés lehet például az egészségügyi költségek megtérítése vagy a nem vagyoni kártérítés. Járadékkal általában a keresetkiesést szokták kompenzálni, vagy a káresemény során elhunyt károsult hozzátartozói kaphatják bizonyos esetekben.[19] Egy külön cím részletezi a személyi sérüléssel illetve halállal járó káreseményeket, és különbséget tesz vagyoni és nem vagyoni kártérítés között. A nem vagyoni kártérítés részletes szabályait itt találhatjuk meg. A BGB 253§ (2) és a 847§ alapján a károsult testi épségét, egészségét, szabadságát, szexuális önrendelkezési jogát ért károsodás esetén követelhet kártérítést a káresemény által okozott fájdalom és szenvedés miatt. Ezt a törvényhelyet a 2002. augusztus elsejével hatályba lépett módosítás vezette be. Előtte csak az általános kártérítési szabályok mentén lehetett nem vagyoni kártérítést követelni, abból az okból, hogy a nem vagyoni hátrány pénzben nem mérhető.[20] Azonban a törvénymódosítás óta a fenti paragrafus alapján, valamint az egyes objektív felelősségi tényállásokat szabályozó törvények rendelkezései alapján is lehet nem vagyoni kártérítést igényelni. Ezt követően megismerhetjük a nem vagyoni kártérítés két fő funkcióját: kompenzáció és elégtétel szolgáltatás, illetve a kiegészítő megelőző funkció, valamint az összegszerűség megállapításának gyakorlatát.

A hatodik rész ötödik fejezetében találhatjuk meg különböző károk alatt a természetbeni kártérítés ismertetését, illetve a káreseményhez kapcsolódó járulékos költségek megtérítését például adók, biztosítási díjak stb. A hatodik rész foglalkozik a biztosítási fedezettel – kötelező biztosítási fedezet (például kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás) illetve önkéntes (például személyi felelősségbiztosítás). A társadalom biztosítással is egy külön alcím foglalkozik.

Az egyéb jóvátétel alatt találjuk meg a jogalap nélküli gazdagodás illetve a gyorsított bírósági beavatkozás szabályait. A gyorsított bírósági beavatkozást a BGB 1004§ rögzíti, és szükséges hozzá, hogy valódi, és küszöbön álló legyen a jogilag védett érdek sérelme, mely a beavatkozás nélkül nagy valószínűséggel realizálna. A könyv legutolsó alcíme kimondja, hogy polgári eljárás során a károsult nem kérhet büntető szankciót.

Összegzésként elmondható, hogy a könyv jól felépített, részletesen ismerteti a kártérítéssel kapcsolatos főbb szabályokat. Kitér mind a törvényhelyi idézésre, illetve a jogalkalmazási

gyakorlatot mindig konkrét esetekkel, követhetően támasztja alá. Amit egyedüli negatívumként tudnék felhozni, hogy összehasonlító elemzést egyáltalán nem vagy csak nagyon keveset találni. Amikor például a könyv említ egy olyan jellegzetes jogintézményt, mely a német jog sajátossága, nem tér ki rá, hogy más, kontinentális jogrendszerekhez képest ez mennyiben jelent eltérést. Illetve ahol található is utalás más jogrendszerre, az általában az amerikai jogrendszer. Véleményem szerint érdekesebb lehetne, ha inkább egy francia, olasz, vagy osztrák szabályozást hozna fel összehasonlítási alapként.

[1] Kluwer Law International, 2011, ISBN 978-90-411-3974-0

[2] SPINDLER, Gerald – RIECKERS, Oliver, *Tort law in Germany*, Kluwer Law International, 2011, 12.

[3] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 12.

[4] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 36.

[5] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 54.

[6] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 56.

[7] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 56.

[8] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 63.

[9] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 67.

[10] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 69.

[11] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 83.

[12] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 87.

[13] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 97.

[14] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 98.

[15] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 98.

[16] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 103.

[17] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 111.

[18] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 112.

[19] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 134.

[20] SPINDLER – RIECKERS: *Tort law in Germany* 136.